

การจัดการและการดำเนินงานของศูนย์บริการสาธารณสุขในเขตกรุงเทพมหานคร

นางสาว อรารักษ์ ลีธำศรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
006422
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาโท สาขาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาพยาบาลศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2523

THE MANAGEMENT AND OPERATION OF PUBLIC HEALTH CENTERS
IN BANGKOK METROPOLIS

Miss Oravan Leelarasamee

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Commerce

Department of Commerce

Graduate School

Chulalongkorn University

1980

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การจัดการและการทำเป็นรายงานของศูนย์บริหารราชการรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร
โดย นางสาว อรารวม ลีลาวิศมี
ภาควิชา ภาควิชาศึกษาศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ จินตนา บุญบงการ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... *จินตนา บุญบงการ* คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิมรัฐ บุญนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... *นราศรี ไวนิชกุล* ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.นราศรี ไวนิชกุล)

..... *จินตนา บุญบงการ* กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ จินตนา บุญบงการ)

..... *ฉัตรกัญญา อินทรสุขศรี* กรรมการ
(อาจารย์ ฉัตรกัญญา อินทรสุขศรี)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การจัดการและการดำเนินงานของศูนย์บริการสาธารณสุขในเขตกรุงเทพมหานคร
ชื่อ นางสาว อรพรรณ สีลาภิรมย์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ จินตนา บุญบังการ
ภาควิชา ภาควิชาพาณิชยศาสตร์
ปีการศึกษา 2522

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการบริการทางบ้านส่งเสริมสุขภาพของศูนย์บริการสาธารณสุข ที่มีอยู่ทั้งหมดในเขตกรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงทางการจัดการและการดำเนินงานให้บริการดังกล่าวของศูนย์บริการสาธารณสุข ซึ่งเป็นหน่วยราชการที่มีหน้าที่บริการ เพื่อสุขภาพอนามัยโดยทั่วไปของประชาชนโดยตรง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เน้นถึงการศึกษาถึงการจัดการและการดำเนินงานให้บริการทางบ้านต่าง ๆ รวมทั้งการประสานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อทราบถึงการดำเนินการในการให้บริการดังกล่าวแก่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ของศูนย์ว่าเป็นอย่างไร เหมาะสมหรือไม่เพียงใด ในอันที่จะนำการบริการส่งเสริมสุขภาพไปสู่ประชาชนของกรุงเทพมหานคร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึงกัน

วิธีการดำเนินการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหนังสือต่าง ๆ ทางด้านสาธารณสุขและหลักการบริหารงาน นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์แพทย์และบุุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับศูนย์บริการสาธารณสุขบางท่าน และส่งแบบสอบถามไปยังแพทย์หัวหน้าประจำศูนย์บริการสาธารณสุขต่าง ๆ ของสำนักอนามัยด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

จากการศึกษา พบว่า สาเหตุที่ทำให้ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ยังไม่ได้รับการบำบัดควบคุมป้องกันโรค หรือส่งเสริมสุขภาพ ดังกล่าวอย่างทั่วถึงหรือกว้างขวางพอจนส่ง

ผลกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจและสังคมนั้น ก็คือ การที่ศูนย์บริการสาธารณสุขขาดการบริหารงานที่เหมาะสม เนื่องจากศูนย์ฯ เป็นเพียงหน่วยปฏิบัติงาน ไม่มีอำนาจหน้าที่ในด้านการบริหารงานของศูนย์ฯ อย่างเต็มที่ ระเบียบผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองไม่เห็นความสำคัญของงานด้านนี้ และไม่มี ความเข้าใจกิจการของศูนย์ฯ อย่างแท้จริง อีกทั้งขาดความสนใจที่จะช่วยเหลือปรับปรุงงานของศูนย์ฯ ให้เจริญก้าวหน้าอย่างจริงจัง ที่สำคัญที่สุดคือ ศูนย์ฯ ขาดแคลนแพทย์ และไม่มีเจ้าหน้าที่อื่นเพียงพอ พร้อมกับขาดการบริหารงานของศูนย์ฯ ที่เหมาะสม ทำให้ไม่สามารถนำเอาแพทย์และบุคลากรที่มีอยู่แล้วเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ซ้ำยังเป็น การบั่นทอนกำลังใจในการปฏิบัติงานอีกด้วย

งานของศูนย์ฯ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริการรักษาป้องกันและส่งเสริมสุขภาพให้แก่ประชาชนทั่วไปอย่างใกล้ชิดและเข้าถึงประชาชนโดยตรง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก จึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่ น่าจะพิจารณาให้ความสนใจที่จะช่วยเหลือและปรับปรุงงานของศูนย์ฯ โดยให้มีการสร้างและซ่อมแซมศูนย์ฯ เพิ่มขึ้น พร้อมกับจัดหาแพทย์และเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ให้เพียงพอและเหมาะสม ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้การบริการดังกล่าวไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง สามารถดูแลและส่งเสริมสุขภาพของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน และส่งเสริมให้เป็นประชาชนที่มีสุขภาพ กล่าวคือ มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

as a whole. Since they are just working units without the real power autonomy on handling their own administration. The executive officers of Bangkok Metropolis and other relevant units have no true comprehension of Public Health Center activities. They do not see the importance of the work in this field, nor have they interest in expansion and improvement of Public Health Center activities. What is more important is the fact that there is no sufficient in physicians and medical technicians working in the centers and the lack of suitable administration has made it impossible to utilize all available personnel effectively. This discourages them from performing their duties.

Public Health Centers are closely contact with the people, hence any kind of improvement could directly have influence on the public. The Centers need improvement. Increase in budget and number of physicians and medical person as well as better instrument and equipment or even more new center are urgently needed if the good service of the centers and better health of the public are to be accomplished.

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง แก่ รองศาสตราจารย์ จันทนา บุญบังการ
ผู้ควบคุมการวิจัย แห่งคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้กรุณา
สละเวลาอันมีค่าของท่านในการให้คำปรึกษา แนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจน
แนะนำทางอื่นเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์
ดร.นราศรี ไววนิชกุล และอาจารย์ วัชรนัย อินทรสุขศรี ที่ได้ช่วยแนะนำและแก้ไขข้อ
บกพร่องบางประการด้วย

อนึ่ง ผู้เขียนไม่อาจทำงานวิจัยนี้ได้สำเร็จอย่างสมบูรณ์หากปราศจากความช่วยเหลือ
ของ นายแพทย์ อุกม เทียนจวง ผู้อำนวยการสำนักอนามัย ม.ร.ว.สิทธิมาลัย มุขคามระ
หัวหน้างานวางแผนครอบครัว กองส่งเสริมสุขภาพ คุณอรชร ณ ระนอง หัวหน้างานวิจัย
และประเมินผล กองพยาบาลสาธารณสุข แห่งสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ในการให้
คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนให้ข้อมูล หนังสือและเอกสารต่าง ๆ อีกทั้งแพทย์หัวหน้าประจำ
ศูนย์บริการสาธารณสุขทุกแห่งที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้เขียน
ขอถือโอกาสกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ในที่สุดนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักอนามัย กองสถิติสาธารณสุข และห้องสมุดของ
กรุงเทพมหานคร ที่ได้อำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลต่าง ๆ และเรื่องอื่น ๆ อันเป็น
ประโยชน์ต่อการวิจัย รวมทั้งท่านอื่น ๆ ที่มีใ้กล่าวนามได้ทั่วถึงไว้ ณ ที่นี้ด้วย ที่ได้กรุณา
สละเวลา แรงกายและแรงใจช่วยเหลืองานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมตามความมุ่งหมาย
หากวิทยานิพนธ์นี้มีความดีในคำใดก็ตาม ขอมอบความดีเหล่านั้นทั้งหมดแก่ผู้มีพระคุณคือ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทุกท่าน แต่ถ้ามียุติพลาดประการใดผู้เขียนขอนอมนับไว้แต่ผู้เดียว

อรารรณ ลีลาวัณนี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
รายการตารางประกอบ	ฉ
รายการแผนผังประกอบ	ฉ
รายการแผนภูมิประกอบ	ง
บทที่	

1. บทนำ	1
ความสำคัญของสุขภาพ	1
ลักษณะของปัญหา	4
วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา	5
ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา	6
วิธีดำเนินการศึกษา	7
2. ประวัติความเป็นมาของศูนย์บริการสาขารณสุข	9
ความหมายคำว่าสาขารณสุข	9
ประวัติความเป็นมาของศูนย์บริการสาขารณสุข	11
วัตถุประสงค์ของบริการคานสาขารณสุข	19
บริการต่าง ๆ ของศูนย์บริการสาขารณสุข	21
3. การดำเนินงานบริการของศูนย์บริการสาขารณสุข	25
ความหมายของการจัดการ	25
วัตถุประสงค์ของศูนย์บริการสาขารณสุข	28
การแบ่งส่วนราชการของศูนย์บริการสาขารณสุข	29
การดำเนินงานบริการของศูนย์บริการสาขารณสุข	40
การรักษาผู้ป่วย	45

	หน้า
การอนามัยแม่และเด็ก	49
การป้องกันควบคุมโรค	54
การทันตอนามัย	56
การอนามัยโรงเรียน	56
งานค่านั่งงอสงเคราะห์	58
งานสุขศึกษา	62
งานวางแผนครอบครัว	64
การบริการรับเลี้ยงเด็กกลางวัน	66
การเยี่ยมบ้าน	69
บริการค่านอื่น ๆ	71
4. การบริหารงานของศูนย์บริการสาธารณสุข	74
ทรัพยากรการบริหารงานของศูนย์บริการสาธารณสุข	78
แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล และบุคคลอื่น ๆ ทางคานสาธารณสุข	78
งบประมาณ	85
เครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวก	93
กระบวนการบริหารงานของศูนย์บริการสาธารณสุข	100
การวางแผนงาน	101
การจัดหน่วยงาน	105
การอำนวยความสะดวก	115
การควบคุมงาน	124
5. สรุปปัญหาและขอเสนอแนะ	131
บรรณานุกรม	143
ภาคผนวก	151
ประวัติผู้เขียน	164

รายการทราจประกอบ

ตารางที่

	หน้า
1	80
2	86
3	88
4	89
5	90
6	91
7	94
8	95
9	98
10	99
11	103
12	110
13	117
14	118
15	120
16	121

รายการแผนผังประกอบ

แผนผังที่		หน้า
1	การแบ่งส่วนราชการ ของสำนักอนามัย	30
2	การแบ่งส่วนราชการ ของศูนย์บริการสาธารณสุข	38
3	รูปแบบของกระบวนการบริหารที่เน้นหนักการพิจารณาในลักษณะที่เป็น กระบวนการที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันเสมอ	76
4	การบริหารงานของศูนย์บริการสาธารณสุข	77
5	กระบวนการควบคุมและผลได้จากระบบการควบคุม	125

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการแผนภูมิประกอบ

แผนภูมิที่

หน้า

- 1 สถิติจำนวนประชากรของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2516-2522 . . . 129

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย